

Műhely

Az Észak-magyarországi régiót mutatta be az ÉMRFÜ Brüsszelben

Soós Gergely/Pfliegler Péter

Az Európai Bizottság brüsszeli intézményeiben március 15–19. között kiállítások, szakmai beszélgetések, filmbemutatók, és más kulturális rendezvények közvetítésével kaptak képet az érdeklődők a május elsején EU-tagga váló Magyarországról.

A Bizottság mind a tíz csatlakozó országot bemutatta, ilyen módon Magyarország elsőként került sorra.

A Bizottság Bővítési Főigazgatóságának is helyet adó épületben az érdeklődők már a rendezvénysorozat hétfő esti hivatalos megnyitása előtt megtekinthették az országról általános jellegű tájékoztatást nyújtó magyar standot, valamint a Budapestet, a Nyugat-magyarországi és az Észak – magyarországi régiókat bemutató kiállítást.

Az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség egy kiállítási stand és a régiót bemutató idegen nyelvű kiadványok kiállításával készült.

A NORDA standja Brüsszelben (fotó: Soós Gergely)

A képzőművészeteket Kádár János Miklós és Judy Cassab festményeiből nyíló, egész héten át látható kiállítások képviselték, a filmkedvelők pedig Salamon András Közel a szerelemhez, Incze Ágnes I love Budapest és Káel Csaba Bánk Bán című alkotása révén kaphattak ízelítőt a magyar filmművészetből.

A szakmai beszélgetéseken többek között Magyarország belpolitikai és gazdasági helyzetéről, valamint az esélyegyenlőségről és ezzel összefüggésben a roma közösségek számára indított egészség-megőrzési programokról volt szó.

Nem maradt ki a bemutatkozásból a gasztronómia sem: csütörtökön a bizottság valamennyi éttermében magyaros ételeket szolgáltak fel, majd péntek este az egyikben borkóstolót is rendeztek.

Az ÉMRFÜ munkatársai elektronikus és írott anyagokkal, illetve verbális kampánnyal irányították az eurokraták és a számtalan vendég figyelmét hazánkra és kiemelten régióinkra. Elsősorban többnyelvű turisztikai, befektetés ösztönzési és gasztronómiai kiadványaink, világörökségi helyszíneinket bemutató ismertetőink, illetve az „Egy táskában a régió” (CD, videó kazetta, írott anyagok) voltak kelendőek a látogatók között.

Bízunk abban, hogy a Magyar Hét keretében bemutatkozó standunkkal hozzájárultunk egyrészt hazánk küszöbön álló belépésének sikeréhez, másrészt pedig az észak-magyarországi régió ismertségének bővítéséhez, természeti, kulturális és gazdasági értékeinek ismertté tételéhez.

Gyakornoki munkán az Európai Unió fővárosában

Vásárhelyi Katalin/Pfliegler Péter

Az Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség újabb munkatársa kapott arra lehetőséget, hogy Brüsszelben egy hónapot töltsön el a Magyar Régiók Brüsszeli Képviselőtén.

Mielőtt Vásárhelyi Katalin projektmenedzser kiutazására sor került volna, összefoglalta, hogy mik lesznek számára az egy hónap főbb céljai:

- megismerni a Képviselő munkáját és azt, hogy a régióink miként profitálhat az ő működésükből
- különböző programokon-eseményeken való részvétel, ahol olyan információk birtokába juthat, amelyeket a későbbiek során alkalmazni tud
- kapcsolatteremtés olyan emberekkel, akik az esetleges későbbi kapcsolatok felkutatásában lehetnek az Ügynökség segítségére.

A Képviselőten éppen átszervezés volt az április 18-a és május 15-ei időintervallumban, Vásárhelyi Katalin ennek ellenére a képviselő segítségére tudott lenni, olyan feladatokban, mint például: rendezvények esetén az arra való előkészületekben, táblázatok készítésében, telefonügyelet tartásában, stb.. Továbbá a Képviselőtnek szüksége volt egy angol nyelvű powerpoint előadásra a régióról a hatékonyabb munka érdekében. Mindezek mellett részt vett azokon a programokon, amelyekre lehetősége nyílt és információkkal, adatokkal szolgált az érdeklődők számára az Észak-magyarországi régióról.

Ilyen események, konferenciák voltak:

- A Régiók Bizottságának 54. plenáris ülése (2004.április 21.)
Ezen az ülésen nagyvonalakban a következőkről esett szó:
 - a március 19-i 53. plenáris ülés fontosabb momentumai
 - az elnök állásfoglalása az aktuális problémákról, a jelenlegi politikai dokumentumok ismertetése
 - olyan vélemények megtárgyalása és elfogadása, mint:
 - az európai turizmus alapvető irányai
 - az analóg közvetítésről a digitálisra való áttérés
 - a diplomák és a szakértelem átláthatósága

- esélyegyenlőség
- európai akcióterv a fogyatékkal élők számára
- európai nyelv portfolió

Mindezek mellett szó volt a május 10-11-i Kohéziós Fórumról, továbbá arról, hogy az első kibővült ülése júniusban kerül sor.

- Social Economic City című konferencia a REVES szervezésében (2004. április 23.)

A REVES egy nemzetközi non-profit társulás, amely a tevékenységét a következő országok támogatásával kezdte meg: Svédország, Olaszország, Belgium, Franciaország és a CECOP (European Confederation of workers co-operatives, social co-operatives, participative enterprises)

A konferencián különböző városok eseteit mutatták be: Róma, Brüsszel, Roubaix, Barcelona és Marseilles. Minden városban más és más tervek vannak, de mindegyik sikeressé vált, ha nemelyik a kezdeti kudarcok árán is.

- A Regionális Főigazgatóság Információs Centruma (2004. április 26.)

Ebben a centrumban mindenféle fontosabb kiadvány megtalálható, amelyekből néhány érdekesnek látszó dokumentumot el is hozott az Ügynökség számára: „Harmadik jelentés a gazdasági és szociális kohézióról” és az ehhez kapcsolódó COTER vélemény; rövid leírás a Strukturális Alapok felhasználásáról Írországból, Hollandiából és Nagy-Britanniából; továbbá két kiadványt, ami már magyarul is rendelkezésre áll.

A különböző dokumentumokhoz, ülésekhez kapcsolódó vélemények a következő weboldalon találhatóak: <http://cortoad.cor.eu.int>.

- Global Grants – ESF at the local community level (ESZA helyi, települési szinten) a Greater London Enterprise szervezésében (2004. április 28.)

A Bizottság álláspontját Santiago Loranca-Garcia ismertette, aki a jelenleg az ESZA programok monitoringja Nagy-Britanniában, Írországból és Magyarországon egységért felelős.

Szerinte a siker tényezői a következők: támogatások együttes használata, mert egy kis támogatás önmagában nem sokat ér, menedzsmentmódszerek célcsoporthoz való igazítása, nagyfokú partnerség és a célcsoport elérésének kidolgozott módszerei.

Továbbá bemutatták két FastForwardGrants alapú projekt tapasztalatait. Ez a Londonban élő feketék beilleszkedésére (African Community Partnership) és a Franciaországban élő etiópiaiak beilleszkedésére (Ethiopean Development Association) irányult.

- A Képviselő bemutatása egy OFA szervezésében érkezett csoport számára (2004. április 29.)

Tulajdonképpen ezen az előadáson értesült Vásárhelyi Katalin először a Képviselő konkrét tevékenységéről, ami nagyon hasznos volt számára. Ez az előadás is igazolja, hogy szükség van arra, hogy a mi régióink is minél több információval lássa el a Képviselőt, mert nagyon sok konkrét kérdés érkezik felőlük, amire esetleges információhiány miatt nem mindig tudnak válaszolni. Ezt is feldolgozva és szem előtt tartva, Ügynökségünk a régióból, annak három megyéjéből információs, befektetés ösztönzési és turisztikai célú anyagokat juttat ki Brüsszelbe, a Képviselőre.

- Enlargement Welcome Evening (2004. április 30.)

Ezt inkább csak érdekességként írjuk le, mint szakmai programnak. Ez az este annyiban különbözött egy szokásos szombat estétől, hogy a 10 ország éppen Brüsszelben jelenlévő tagjai kötetlen formában vettek rajta részt és folyamatosan ki voltak vetítve a csatlakozó ország fontosabb adatai.

Ezt követte a csatlakozás napja, ami Brüsszel minden parkjában otthagyta a nyomait. Sok helyen és sokféle rendezvényre került sor és a magyarok is mindenhol jelen voltak.

- Szlovák kedd a Valencia Régiók Képviselőténél (2004. május 4.)

Ez egy rendezvénysorozat, ahol bemutatkozik mind a 10 újonnan csatlakozó ország. A spanyolok által készített Szlovákiáról szóló film után Flórián László, a Szlovák Állandó Képviselő munkatársa mesélt az országról, majd a feltett kérdésekre válaszolt. Itt is felmerült a kérdés, hogy hogyan használják fel a Strukturális Alapok pénzeit. Szlovákiában 4 Operatív Program van, a mi Regionális OP-knak megfelelő ott hiányzik.

Tervezési biztos fogja össze régióink tervezési folyamatait

Pfliegler Péter

A Magyar Kormány 1076/2004. (VII.22.) sz. határozatával elindította a 2007-2013. közötti időszakra vonatkozó országos szintű tervezési folyamatot és meghatározta az egyes feladatok végrehajtásának ez évre vonatkozó határidőit.

A határozat előírása szerint „a tervezésben a régiók azonos súllyal vegyenek részt”.

Ez azt jelenti, hogy a régiókban folyó tervezésnek olyan regionális tervezési anyagokat kell produkálnia, amelyek

- teljes szakmai alapot szolgáltatnak a 2007-2013-as időszakban 7 regionális operatív program működtetésére,
- az „ágazati” és területi tervezés szinkronját elő tudják segíteni,
- segítik a minisztériumi tervezői munkát a 8 témacsoport (nyaláb) belső tartalmának kidolgozásához.

Az Észak-magyarországi régió Regionális Munkacsoportjának megalakítására ez év augusztus 5-én került sor.

A munkacsoport intézményi összetétele a Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal nem kötelező ajánlásának megfelelően került meghatározásra. (Szakmai felelős szervezetek: BAZ Megyei Önkormányzati Hivatal; Miskolci Egyetem; BAZ Megyei Munkaügyi Központ; BAZ Megyei Kereskedelmi és Iparkamara; Károly Róbert Főiskola; Észak-magyarországi Regionális Környezetvédelmi Egyesület; MTA RKK, az Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség pedig a koordinátorokat biztosítja.)

A regionális tervezési munkacsoport alapvető feladata az Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács elé kerülő regionális tervezési dokumentumokra vonatkozó szakmai döntés-előkészítő munka elvégzése.

A konkrét tervezési munka (anyagok írása, szerkesztése) elvégzését felkért intézmények fogják végezni, saját és külső szakértők igénybevételeivel megbízási szerződéses alapon.

Az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács a 2007-2013-as tervezési időszakra vonatkozó regionális tervezési folyamatok irányításával, koordinálásával *Varga Lászlót*, az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség programigazgatóját bízta meg 2004. augusztus 18-i ülésén.

A koordinációs munka kapcsán a regionális tervezési biztos feladatai lesznek:

- folyamatos kapcsolattartás biztosítása az érintett minisztériumokkal
- a regionális tervezői munkacsoport szakmai irányítása
- az egyes tervezési témakörök kidolgozásáért szakmailag felelős, a Tanács által megbízott régióban működő intézmények munkájának összehangolása

- a regionális tervezői munka szakmai és társadalmi nyilvánosságának biztosítása
- a Regionális Ügynökségen tervezéssel foglalkozó munkatársak tevékenységének irányítása
- az országos tervezői folyamatok kapcsán előírt határidőknek megfelelően regionális tervezési anyagok elkészítése és azok döntés céljából Tanács elé vitele

Az új funkció biztosíték lehet a regionális és központi fejlesztések közötti összhang megteremtésére, a kölcsönös érdekek figyelembevételére, illetve a hatékony partnerségi kapcsolatok kialakítására, végső soron pedig a tematikus fejlesztési programok és az intézkedések legmegfelelőbb munkaszervezési formáinak létrehozatalára.

A nyolc tematikus „nyaláiban” megindult tervezési folyamatot a Nemzeti Fejlesztési Hivatal fogja össze, a munka 8 központi és 7 regionális munkacsoportban történik. A tervezési nyalábok a következők:

- egészséges társadalom (EüSzCsM): a nyaláb a szorosan vett egészségügyön kívül magában foglalja az agár- és környezet egészségügyi szempontokat, az időskori és gyermekvédelmi szociális ellátásokat, valamint kiterjed a demográfia, a család, az ifjúság és a sport területeire is,
- okos, művelt társadalom (OM): a nyaláb magában foglalja az egész életen át tartó tanulás stratégiájának részelemeit, a tudomány, illetve a kultúra területét,
- aktív társadalom (FMM): a nyaláb mindenekelőtt az aktív munkaerő-piaci politikára koncentrál, különös tekintettel a nők, az idősebb munkavállalók és a hátrányos helyzetűek munkaerő-piaci helyzetének javítására, illetve a migráció kérdésére,
- információs társadalom (IHM): a nyaláb az információs társadalom és gazdaság minden szegmensére kiterjed, horizontális módon, ezen kívül magában foglalja a kutatás, fejlesztés és innováció területeit is,
- versenyképes gazdaság (GKM): a nyaláb a gazdaság versenyképességének javítását közvetlenül szolgáló területek (beruházás-ösztönzés, technológiatranszfer, kkv-k beszállítói kapcsolatai, hálózatosodása, üzleti szolgáltatások, turizmus logisztika, szállítás, közlekedés) mellett támaszkodik a többi, kapcsolódó munkacsoport (képzés, vállalkozó kedv, K+F, innováció, IT, jog- és belbiztonság) eredményeire, valamint kiterjed olyan, a versenyképességet befolyásoló területekre is, mint a szolgáltató közigazgatás/igazságszolgáltatás, a települési környezet. Az ipar és a szolgáltatások területén belül az egyes ágazatok vizsgálatára is kiterjed.
- felzárkózó vidék (agrár-szerkezetváltás) (FVM): a nyaláb az agráriumban a csatlakozás miatt végbemenő folyamatokra koncentrál, különös tekintettel az agrárszerkezet változásaira, az agrár-környezetvédelemre, valamint az agrárfoglalkoztatottak alternatív jövedelemszerzésére, tevékenységük diverzifikálására, a felszabaduló munkaerő kezelésére,
- élhető környezet (KvVM): a nyaláb a környezet- és természetvédelmet számos aspektusból közelíti meg, így figyelemmel van az agrár- és egészség-környezetvédelem, a környezetipar kérdéseire is,
- dinamikus településrendszer (NFH): a nyaláb magában foglalja a település- és településhálózat-fejlesztés minden aspektusát, különös tekintettel az urbánus jellegű települések közlekedésére, illetve a rurális jellegűek integrált, térség szemléletű kezelésére; a közlekedés kérdését a településhálózatok összefüggésében értelmezi. A fejlesztéspolitika sikeressége szempontjából továbbá alapvető szempont a hatékonyan működő közigazgatás és igazságszolgáltatás léte.

Székelyföldi tanulmányúton a kistérségi fejlesztők társaságában

Baksa Sára

A Kistérségi Fejlesztők Országos Szövetsége szakmai tanulmányutat szervezett Székelyföldre 2004. május 10-14. között, a SAPARD program romániai eredményeinek és tapasztalatainak megismerésére. A tanulmányúton régiókat önkormányzatok polgármesterei, kistérségi menedzserek és a Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztályának munkatársai képviselték.

Csíkszeredán Hargita megye elnöke, Zsombori Vilmos köszöntette a tanulmányút résztvevőit. A Regionális és Antropológiai Kutatások Központjának vezetője, Bíró A. Zoltán az 5 éve éppen magyar segítséggel megindult kistérségi szerveződésekről és már harmadik éve folyó vidékfejlesztési képzésről tartott tájékoztatót. A SAPARD iroda vezetője, Dadanics Mária a program mezőgazdasági, kollégája pedig annak infrastruktúra fejlesztési prioritásairól, intézkedéseiről tartott beszámolót.

A nagyobb részben Hargita megyét lefedő kistérségi társulások jelenlévő képviselői elmondták, hogy Romániában modell jellegű a tevékenységük. Kiemelték az információk hasznosításában betöltött szerepük fontosságát, mellyel az általuk képviselt térségek fejlesztése érdekében sokat tudnak segíteni.

Az egy napos találkozót és ismerkedést követően egy-egy kistérség képviselője kíséretében nyílt alkalma a résztvevőknek Székelyföld gyönyörű vidékeit, többek között a Kászoni tájegység, a Csíki- és Gyergyói-medence székely hagyományokat őrző apró településeit és tájait megismerni.

Osgyáni Gábor

A tanulmányút kapcsán a látogatóknak lehetősége volt a vidékfejlesztés eredményeinek személyes tapasztalatok útján való megismerésére, de nagy segítségükre volt ebben Vincze Mária erdélyi helyzetelemzése¹⁰ is, melyből a Székelyföld vidékfejlesztési helyzetére vonatkozóan a következőket tudtuk meg:

A kelet-közép-európai országok közül előreláthatólag a második körben az Európai Unióhoz csatlakozó Románia térségeiben elsők között a Székelyföldön körvonalazódtak vidékfejlesztési kezdeményezések. A Székelyföld lakosságának több mint a fele él vidéken. Itt különösen fontos a lakosság életminőségének javítása, a természeti-, környezeti értékek megőrzése, a tájfenntartás és a fenntartható fejlődés megteremtése. A fejlődés fő meghatározó tényezői a humán erőforrás minőségében, a rendelkezésre álló tudásban és annak alkalmazhatóságában rejlenek. Fontos az új kihívásoknak megfelelő információáramlásba bekapcsolódni, és a megszerzett ismeretek adaptálni.

A rendszer kialakításának egyik első lépéseként került sor 1999-ben az első Nemzeti mezőgazdasági és vidékfejlesztési terv kidolgozására, amit az Európai Bizottság a SAPARD-programot megalapozó dokumentumként elfogadott. Egyes elképzelések szerint felvetődött, hogy az EU modelljét kell alkalmazni a román mezőgazdaság- és vidékfejlesztésre. Az EU vidékfejlesztési filozófiája azonban nem emelhető át romániai, azon belül székelyföldi viszonyokba. Sem a földrajzi, természeti, sem a társadalmi, kül- és belföldi gazdasági tényezők nem teszik lehetővé a nyugaton bevált irányelvek és módszerek alkalmazását.

¹⁰ Vincze Mária: Vidéki helyzetelemzés, Csíkszereda, 2002.

Csíkrákos a Hargita felől (fotó: G.Fekete Éva)

A megnövekedett termékmennyiség értékesítése nehézségekbe ütközik, a jövedelemszint alacsony, a szolgáltatásokra a Székelyföld vidéki térségeiben nincs fizetőképes kereslet. A szükségszerűen kialakítandó vidékfejlesztési program első lépése a célcsoportként szereplő területek meghatározása.

A vidéki térség fogalmát a fejlett országok (OECD), az Európai Unió és a csatlakozott és a csatlakozni kívánó országok egységes definícióként kezelik. Egy térség ilyen módon való besorolását a rajta élő népesség lakhely szerinti százalékos megoszlása dönti el. Ez alapján megkülönböztetünk *többségében (alapvetően) vidéki régiót (predominantly or mainly rural regions)*, ahol a lakosság több mint 50%-a községekben, falvakban él. Továbbá *meghatározóan (alapvetően) vidéki régiót (significantly or relatively rural regions)*, ahol a lakosság 15-50% arányban él falun. *Többségében (alapvetően) városi régió (predominantly or mainly urban regions)* az, ahol a lakosság kevesebb mint 15%-a él falusi közösségekben.

A *vidéki település* fogalma már nem ilyen egységes. A kategóriával szemben támasztott kritériumok országcsoportonként és országonként változnak. Az OECD a 150 fő/km² népsűrűség alatti településeket tekinti vidéki településnek. Az EU 100 fő/km² értéknél húzza meg a határt. Magyarországon a 10 ezer főnél kevesebb lakónépességgel rendelkező településeket tekintjük vidéki településnek.

Romániában valamennyi település státuszát a 2/1968-as önkormányzati és területi szervezési törvény szabályozza, amely az önálló önkormányzatokkal rendelkező községeket tekinti vidéki településnek, illetve ezek összességét vidéki térségnek. Így szerepel a vidék meghatározása a *Románia Országos Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Terve* (a SAPARD-terv) keretében is. Ezt a területet 2688 község (12 751 falu) alkotja, amelyek önálló önkormányzattal rendelkeznek. Nem tartozik ide 343 falu, amelyek városi önkormányzatokhoz tartoznak. Az OECD által felállított kategóriák szerint Románia területének 99,04%-a vidéki jellegű és a népesség 90,6%-a

él vidéki térségekben. Romániában a népesség átlagos értéke 94,8 fő/km², csupán 3 megyében (Iasi, Ilfov, Prahova) és a fővárosban haladja meg a 150 fő/km² értéket.

A vidék fogalma a népsűrűsége és a lakónépesség megoszlásán túl nagymértékben függ a centrum-periféria viszonytól is, hiszen a vidékfejlesztés lényegében perifériafejlesztés. Az EU-ban ezt a demográfiai változással és különböző társadalmi, gazdasági mutatókkal mérik. Romániában a vidékmeghatározás legnagyobb hiánya, hogy az EU vidékmeghatározásával ellentétben nem veszi figyelembe a centrum-periféria viszonyt.

Az EU-országok és Románia vidékfejlesztési adottságai jelentősen eltérnek egymástól. A teljesség igénye nélkül néhány szempontot összevetve érzékelhetővé válik, mekkora különbség van az EU-országok és Románia, azon belül a Székelyföld vidékfejlesztési lehetőségei között. Míg az Unióban a lakosság 9,7%-a él alapvetően vidéki térségekben, addig ez az érték Romániában 47%. Az EU foglalkoztatottainak 4,7%-a dolgozik a mezőgazdaságban, míg Romániában az aktív korú lakosság 40%-a foglalkozik mezőgazdasággal. Az Unióban a falun élő lakosság csak kis hányada foglalkozik mezőgazdasággal, Romániában a falun élő aktív lakosság 70%-a a mezőgazdaságban dolgozik. A nagy arányú vidéki lakosságot foglalkoztató mezőgazdaság fejlettségi színvonala azonban elmarad az EU gazdaságaitól. Az Unióra jellemző átlagos birtoknagyság 18,4 ha, Romániában ez mindössze 2,3 ha. Ehhez társul még az alacsony ingadozó termelési szint, a gyenge technikai szint, az alacsony támogatottság és a kiszámíthatatlan gazdasági környezet. Előnyként jelenhet meg a fejlesztés szempontjából a román vidéki térségekben – így a Székelyföldön is – a hagyományos extenzív termelés és a viszonylagos környezetkímélő gazdálkodás, amely már az erdőgazdálkodásról napjainkban egyre kevésbé mondható el.

A mezőgazdaság jellemzésén túl a vidéki állapotokat összehasonlítva, abszolút ellentétes viszonyokat kapunk. A romániai, azon belül a székelyföldi infrastruktúra fejletlensége, a viszonylag instabil gazdasági, demográfiai, társadalmi helyzet, a kevés vidéki vállalkozás és az alacsony színvonalú társadalmi szolgáltatások ellentétesek az EU-ra jellemző képpel. A romániai vidéki területek alacsony szakképzettségű helyi humán erőforrás-potenciállal rendelkeznek. A fokozatosan teret nyerő szaktanácsadó programok egyenlőre kevés embert érintenek és főleg a mezőgazdasági termelési technikák ismertetésére korlátozódnak.

Az Európai Unió elsősorban az együttműködésen alapuló programokat támogatja intézkedéseivel. A pályázatok elnyerését nehezíti, hogy a partnerkapcsolatok formálisak, az együttműködéssel szembeni bizalmatlanság nagyfokú. Kialakulatlanok a szervezetek formái, jellemző az individualizmus. A fejlesztéshez elengedhetetlen innovatív hozzáállás helyett a központi intézkedésekre való várakozás a jellemző. A vidékfejlesztési programok pénzügyi támogatása Romániában nagyságrendekkel alatta marad az EU-országokra jellemző támogatásoknak. Még az Unióra az alulról jövő közösségi kezdeményezés a jellemző, a projektjavaslatokat a későbbi projektgazdák nyújtják be a pályázatok részére, addig Romániára a központilag meghirdetett, egységes pályázatok a jellemzők, amelyekről viszonylag kevés falusi ember szerez tudomást, így a pályázók köre is leszűkül. Az integrált fejlesztés helyett az egyedi projektek a jellemzőek. A vidékfejlesztés jelenlegi résztvevői a minisztériumok, SAPARD-ügynökségek, helyi vállalkozók, helyi önkormányzatok.

A romániai vidékfejlesztés főbb célkitűzései az extenzív mezőgazdasági termelés megreformálása, a termelés fokozása, a kisipar fejlesztése. Középtávú célként a mezőgazdasági termelőegységek erősítése, a vidéki infrastruktúra fejlesztése jelenik meg. Nyilvánvaló, hogy a vidéki térségek nagy része nem képes önerőből talpra állni.

A stratégia hosszú távon az önellátó gazdaságok arányának csökkentésére, a képzettségi szint emelésére, a helyi lakosok közügyek iránti érdeklődésének fokozására, munkahelyek

teremtésére irányul. További stratégiai terv a turizmus fejlesztése, a kulturális hagyományok ápolása, de ehhez nem biztosított a korszerű infrastruktúra. Sajnos a stratégia jellemzője az alacsonyfokú helyi erőforrás hasznosítás és a megalapozottság hiánya.

A vidékfejlesztés nehézségeként jelentkezik, hogy az alacsony jövedelmek gyenge keresletet teremtenek a helyi szolgáltatásokra, így nem segíti elő azok fejlődését. További kiragadott nehézség, hogy a bionövénytermesztés kiterjesztését nem teszi lehetővé az alacsony belső piaci kereslet, az exportot pedig a megbízható minőségellenőrzési hálózat hiánya gátolja. Hasonló problémákkal kerül szembe a faluturizmus kialakítása. A helyi városi lakosság nem képes megfizetni a szolgáltatást, a külföldieket a kiépítetlen infrastruktúra riasztja el.

A székelyföldi vidékfejlesztési stratégia dilemmái közé tartozik, hogy mely fejlődési irányt preferálja. A sürgős vagy a fontos programok élvezzenek prioritást. A gazdasági és a szociális problémák más-más kezelést igényelnek.

A fejlesztés szempontjából a legfontosabb lépés a *kistérség-központú* megközelítés kialakítása, ahol egy adott kistérség számára kell meghatározni a leghatékonyabb stratégiát. Ehhez szükséges a megfelelő kistérség-rendszer kialakítása. Jelenleg romániai viszonylatban a *program-központú* megközelítés élvez elsőbbséget, amelyben egy adott programhoz rendelnek hozzá egy térséget, de már létjogosultságot kapott a kistérség-központú fejlesztés. A központilag meghirdetett vidékfejlesztési pályázatok lehetőséget nyújtanak arra, hogy a két megközelítés egyidejű jelenléte javítsa a romániai, ezen belül a székelyföldi vidék jelenlegi állapotát.

Terület- és településfejlesztési szakképzés 1.

A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara Szociológia Tanszékének településszociológus képzése keretében folyó műhelymunkáról adunk számot folyóiratunk első számában azzal, hogy későbbi számainkban szeretnénk térségünk további területfejlesztési képzéseit sorra részletesebben, az ott folyó alkotómunkával együtt bemutatni.

Dr. Mezei István

2000 és 2003 között lehetőséget kaptam a Miskolci Egyetem Szociológia Tanszékén, hogy településszociológiából előadásokat tartsak harmadéves szociológus hallgatók számára. Tulajdonképpen ez volt az az évfolyam, amelynek a tagjaiból kialakult egy önképzőkörnek nevezhető 10-15 fős csoport. Ezek a diákok negyedéves korukban résztvettek két tiszaujvárosi kutatásban, részben kérdezőbiztosként (azóta is állítom, hogy a legjobb kérdezőbiztosok a szociológus hallgatók, de csak a harmadik éves kollokviumaik után), részben pedig esettanulmányok készítőiként. Megfigyeléseiket, észrevételeiket a kutatás során többször megbeszéltük, azokat a záró dolgozatban fel is tudtam használni. Ez a szoros munkakapcsolat azt eredményezte, hogy heti rendszerességgel találkoztam velük, és eközben fogalmazták meg azt az igényüket, hogy kezdjük az évfolyamdolgozataikat megbeszélni. Két féléven át kerítettünk arra alkalmat, hogy elképzeléseiket, vázlataikat, dolgozataik első változatait megvitassuk. Mindig más két diákoopponens és jómagam olvastuk és bíráltuk a készülő dolgozatokat, a többiek teljes jogú tagként pedig kérdezhettek, véleményt formálhattak. Ezek voltak a heves viták alkalmai, ezeken alakult ki bennük az a szemléletmód, ami a területfejlesztéshez, de tágabban a térbeliség szociológiai szemléletéhez elvezette őket. Közülük immár ötödévesként 12 hallgató jelentkezett szakdolgozatíráásra, ami azt jelentette, hogy szintén heti rendszerességgel találkoztunk azokkal, akik segítséget igényeltek.

Az elkészült szakdolgozatok minőségét jelzi, hogy ezek közül egy dolgozatíró (Márczi Éva) nagy sikerrel szerepelt az MTA RKK 2003-as júniusi falukonferenciáján Pécsen, előadása megjelent a konferencia-kötetben. Egy másik dolgozatírónak (Németh Csilla) elfogadott kézirat

van a nyíregyházi Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemlében. A dolgozatok színvonala és sokfélesége miatt néhány kiemelkedően jó dolgozatot az alábbiakban bemutatok.

A szakdolgozatok készítése során az első nehézséget a témaválasztás jelenti minden hallgatónak. Válságos percekert okozott számukra az, hogy a tanult tudományágak nagy teljesítményeit, az elmélet nagy alkotásait hogyan tudnák alkalmazni? Beszélgetéseink során úgy konkretizálódott a kérdésük, hogy vajon az a saját környezet, amiben ők élnek, alkalmas-e elemzésre? Érvényesek-e rá a szociológia nagy kérdéscsoportjai? A dolgozatírók közül azok választották a településszociológiával kapcsolatos témákat, akik eldöntötték, hogy ifjú éveik élményt adó közegét mint szociológusok vizsgálják meg. Elismerem, ez a megközelítés először komoly lelki terhet jelentett számukra, de a döntés után a felismerés, a rácsodálkozás öröme hozta.

Ez az élményközpontúság olvasható ki abból a dolgozathoz, amely Hejőkeresztúrról szól. Paczoly Adél szakdolgozata klasszikusan mutatja azokat a jegyeket, amelyeket egy érdeklődő hallgató bejár dolgozatírás közben. Ahogy közelít témájához, észreveszi, hogy a falufejlesztés az esély arra, hogy a település megmaradjon, fennmaradjon. Ahogy keresi a megoldási módokat, úgy jut el a vidékfejlesztés, ezen belül a turizmus témaköréhez. Beszélgetései a falu vezetőivel, a régi és az új lakókkal, a nyaralókkal – és persze a szakirodalom alapos feldolgozása – fokozatosan fejlesztési programmá állnak össze.

Egy másik dolgozat a sályi cigányok helyzetét dolgozza fel. Gáll Hella dolgozata tanúskodik arról, hogy az idő (a történelem) és a tér (a földrajzi-területi elhelyezkedés) milyen erős nyomokat hagy egy népcsoport életében. A hagyományos falusi társadalomban megvolt a cigányok helye, szerepe, különösen a sályi zenész cigányok esetében, akik megbecsült tagjai voltak a falu társadalmának. Húsvétkor és karácsonykor terített asztal várta a magyar családokhoz betérő (ismerős) cigányokat, ezek az ünnepek közösek voltak. Mára megváltozott a helyzet. A demográfiai változások, a bevándorlások és elvándorlások, majd a munkanélküliség szétverte ezt az egyensúlyt. A falu belső tagoltságát is egyre inkább a növekvő cigány népesség területfoglalása határozza meg. Most már kimutatható, hogy a köztük lévő társadalmi különbségek (iskolázottság, munka, mentalitás) is befolyásolják letelepedési, házvásárlási szokásaikat. Mindezek a feszültségek a településfejlesztés módszerével oldhatók fel.

Egy vecsési származású hallgató (Gombos Zsuzsa) arra vállalkozott, hogy megvizsgálja a budapesti agglomeráció történetét, és ezen belül azokat a változásokat, amelyeket Budapest közelsége okozott szülőfalujában. Kimutatta, hogy az 1980-as évekig a vidékről felköltözők telepedtek le elsősorban Vecsésen, majd ezt követően a fővárosból kiköltözők növelték a lakosság számát. Ez befolyásolta a foglalkozási viszonyokat, az iskolázottság mutatóit, a jövedelmek értékeit. Ha földrajzi-természeti értelemben nem is számít vonzó, szép helynek Vecsés, a közlekedési lehetőségek (4-es főút, autópálya, repülőtér) vonzóvá teszik a vállalkozások számára. Mindezek növelik a falu logisztikai potenciálját. A gazdasági növekedés jólétet hozott, ami a település intézményi ellátottságában fejeződik ki. A kellemes lakóhelyi funkciók és a növekvő helyi vállalkozások kiemelték a falut az alvótelepülés kategóriájából, önálló gazdasági élettel bíró település lett. Keveredik benne tehát az agglomerációs és az önálló gazdálkodási funkció.

Nagyvolumenű munkára vállalkozott Horváth Eszter, aki szintén szülőfaluja, jelen esetben Balatonmáriafürdő történeti-szociológiai bemutatását, elemzését végezte el. Korabeli dokumentumok, fényképek, elbeszélések és statisztikai adatok segítségével adott világos képet arról, hogyan változott a balatoni fürdőkultúra az elmúlt bő évszázadban. A magánérett, a középosztály üdülését biztosító fázistól az állam által támogatott tömegturizmusig, amit maga a Balaton ökológiája nem tudott már elviselni, majd a napjainkban zajló új jelenségekig. Külön megkereste kérdőíves felmérés keretében az innen származó fiatal, különböző felsőfokú képzésben résztvevő diákokat, hogy jövőbeli terveikről érdeklődjön, hiszen az ő elhelyezkedési lehetőségeik a balatoni fejlesztési elképzelések záloga. Ha keserűen azt állapította is meg, hogy

egyetlen megkérdézt diák sem akar visszamenni szülőfalujába dolgozni, ő maga itt kapott munkahelyet. A balatoni fejlesztési elképzeléseket dolgozatában igen ügyesen összevetette az ausztriai Wörthi-tó fejlesztési koncepciójával, hiszen ez a legközelebbi édesvízi tó, amely versenytársa a magyarországi Balatonnak.

Kuriózzal is szolgálnak a szakdolgozatok, mert egy hallgató, aki édesapja révén lengyel származású, egy magyar és egy lengyel kisváros összehasonlító elemzését tűzte ki célul. Luszcz Dominika szülővárosa Jászberény, amely kisváros a jázság dinamikus vonzasközpontja, az apai kisváros pedig Lancut, szintén hasonló központi szereppel Kárpátalja megyében, a történelmi Galícia területén. Ez az összehasonlítás alkalmat adott arra, hogy összevesse a két ország vidékfejlesztési, területfejlesztési gyakorlatát, eredményét. Jelentős hasonlóságokra derült fény, hiszen mindkét kisváros mezőgazdasági területen fekszik, gond az elaprózott birtokszerkezet, a tőkeszegénység, a piac hiánya. Ezzel függ össze a jelentős munkanélküliség, az iskolázottsági gondok, a fiatalok elvándorlása. Külön érdekessége a dolgozatnak, hogy rávilágít, milyen erős formáló szerepe van a jázsági, illetve a galíciai öntudatnak a tervek készítésekor.

Szilágyi Tímea Miskolc város egy történelmi városrészét, Diósgyőrt vette górcső alá. Azt kívánta megtudni, hogy ennek a városrésznek milyen a társadalmi összetétele, és ebből milyen szociálpolitikai következtetések vonhatók le. Egy ilyen nagyváros már azzal a gonddal is szembesülni kénytelen, amit egy-egy városrész elkülönülése hoz magával.

Német Csilla publikálásra váró dolgozata két Szabolcs megyei falu, Gáva és Vencsellő egyesítésének szociológiai következményeit vizsgálja. Arra keresett választ, hogy a két falu eltérő társadalmi struktúrája (gazdagabb, illetve szegényebb falvak), milyen módon befolyásolták a jelenlegi társadalmi szerkezetet. Kimutatja, hogy a gávaiak közül ma is többen töltenek be vezetői állásokat, minden valószínűség szerint amiatt, mert Gáván több nemes, több önállóan gazdálkodó egyén élt. Hiába volt a kommunista diktatúra kíméletlen homogenizáló törekvése, a múltat nem lehetett végképp eltörölni. A fenti elemzés kimutatta, hogy a két falu eltérő történelmi múltja, azon belül az eltérő birtokmegoszlás, a belőle következő eltérő társadalmi szocializáció több társadalmi rendszeren átnyúlva is érezteti hatását. Az eltérő foglalkozási megoszlásban ennek a múltnak a nyomait fedezhettük föl.

Márczi Éva dolgozata¹¹ a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei önkormányzatok költségvetésén keresztül mutatja be, hogy a főbb feladatok közül az oktatás, a szociálpolitika és felhalmozás idővel eltérő fontossággal szerepeltek. Kezdetben az oktatásban látták az önkormányzatok a kitörés lehetőségét, ma egyre inkább a fejlesztést helyezik előtérbe. Az is látható, hogy egy megyén belül is erős hierarchia épült ki az önkormányzatok között költségvetési lehetőségeiket tekintve.

Befejezésül szeretném megemlíteni, hogy ezeknek a dolgozatoknak a létrejöttét nagyban segítette, hogy munkahelyem, az MTA RKK Észak-magyarországi Osztálya viszonylag jól felszerelt könyvtárral rendelkezik, ahol az olvasmányélményeken túl az önképzőkori foglalkozásokat is tarthattuk. A legfontosabb viszont a hallgatók lelkesedése, érdeklődése volt, mert egymással vitázva alakultak a személyiségüket is formáló gondolatok, dolgozatok. Ezúton is köszöntöm őket, kívánva nekik és családjuknak sikeres életutakat.

¹¹ Márczi Éva: Az önkormányzatok rétegződése területi különbségeik alapján Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. In.: *A vidéki Magyarország az EU-csatlakozás előtt*. VI. falukonferencia. Szerk.: Kovács Teréz. MTA RKK Pécs, 2003. 382-390.pp.